

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

**Vad uppfattas som god svenska
–uttal eller grammatik?**

Melissa Ljushem

Specialarbete inom lärarprogrammet, 15 hp
Svenska språket, LSV410
Ht 2011
Handledare: Maja Lindfors Viklund

1. Inledning

Språket är nyckeln till samhället, och fram för svårare språkstest för invandrare! Ja, så lyder parollen för regeringens invandrapolitik samtidigt som Sverigedemokraterna, får fler och fler väljare som vill ha en mer hård för invandrar- och integrationspolitik. Det man kan fråga sig är om språkstest och hårdare regler verkligen är den rätta lösningen på integrationen. Jag har många svenska vänner som inte talar grammatiskt korrekt svenska, men alla är de en del av samhället. Det beror troligen på helt andra faktorer än språket, t.ex. utbildning, social kompetens o.s.v., men man kan fråga sig om det inte till viss del även beror på hur språket uppfattas av mottagaren. Jag vill därför undersöka om det går att urskilja några tendenser i hur man ser på talad svenska som på ett eller annat sätt avviker från det vi betraktar som normen. Jag kommer att bygga min undersökning på förhållandet mellan obruten talad, men grammatiskt avvikande svenska, respektive bruten, men grammatiskt korrekt svenska.

1.1. Definitioner och begrepp

Två referenspunkter kommer att vara frekventa i denna undersökning; kategorierna *grammatik* respektive *uttal*. I begreppet grammatik ryms det olika språkliga nivåer såsom fonologi, ordbildning, ortografi, morfologi, syntax och så vidare (Josefsson, 2009:13ff). Således ryms även uttal i svenska språkets grammatik. I undersökningen skiljer jag ut de grammatiska delar som specifikt handlar om uttal. När grammatik omnämns i det följande handlar detta främst om morfologi, syntax, ordval samt ordbildning, medan uttal gäller språkets olika ljudmässiga

beståndsdelar såsom prosodi, fonem, betoning, accent och så vidare (Josefsson, 2009:21).

Därtill kommer jag att tala om variation i uttalet i termer av brutet respektive obrutet uttal. Med brutet uttal eller, med den mer allmänt förekommande termen, brytning

[...] avses i allmänhet någon form av ”osvenskt” uttal beroende på påverkan av ett annat språk. Detta kan yttra sig genom avvikelser i prosodi, fonem, allofoner, temporala mönster och så vidare (Gårding, 1998:67ff).

1.2. Syfte och frågeställning

Syftet med denna undersökning är att undersöka om det finns några skillnader i hur grammatiskt korrekt men bruten svenska och grammatiskt inkorrekt svenska med ett obrutet uttal, uppfattas. De frågor som jag hoppas få svar på genom undersökningen är de följande:

- Vad anses vara god svenska, obrutet uttal med inkorrekt grammatik eller korrekt grammatik med brutet uttal?
- Vad får denna uppfattning för konsekvenser för det svenska samhället, exempelvis i skolan och vid anställningsintervjuer?

2. Tidigare forskning

Under den senare delen av 1990-talet genomfördes en studie om vilka kriterier som brukas vid anställning av utländska lärare inom det svenska skolväsendet (Bredänge m.fl, 1998). I studien erbjöds lärarutbildare och

skolledning att se fyra olika videoinspelade enminutssekvenser, där var och en av de fem utländska lärarna undervisade. Lärarutbildare och skolledning fick därefter bedöma lärarna utifrån tolv olika skalor med avseende på lärarnas olika pedagogiska approach såsom elevkontakt, självförtroende, elevrespekt och så vidare, liksom språkliga färdigheter med fokus på begriplighet, uttal, och språkriktighet bland annat. Det Bredänge m.fl. (1998) härigenom fann var att två av de fem lärarna genomgående fick mer positiva omdömen beträffande lärarlämplighet.

Under den korta tid bedömarna har fått se inspelningen av Ulla har de visserligen gjort en adekvat bedömning av hennes uttal, men utifrån detta har de sedan dragit allmänna –och, som det visar sig, felaktiga –slutsatser om hennes pedagogiska skicklighet och lämplighet att undervisa (Bredänge m.fl, 1998:33).

Samma princip gällde Erica, en annan av de utländska lärarna, som bedömdes ha mest varierat ordförråd till följd av ett svensklikt uttal, men som i själva verket uppvisade minst språklig variation. Detta redovisas även, något mer specificerat, av Sally Boyd (2004). Detta sammantaget pekar mot, menar Bredänge m.fl. (2008), att språkfärdigheten med avseende på uttalet överskuggar pedagogiska, och i vissa fall även språkliga, kvaliteter när ett snabbt omdöme skall göras.

En senare studie, som kan betraktas som en utveckling av Bredänges (2008) studie är *Voice quality, foreign accent and attitudes to speakers* av Åsa Abelin och Sally Boyd (2000). I denna undersökning utgjordes informanterna av lärare som antingen undervisar i svenska eller svenska som andraspråk och blivande logopedier. Denna undersökning visar, liksom den föregående, att en individs uttal är den tyngsta språkliga

faktorn som påverkar andra människors uppfattning om talaren och dennes övriga kompetenser, såväl positivt som negativt. I det sammanhanget låg fokus bland annat på begriplighet liksom pedagogisk lämplighet.

3. Bakgrund

3.1. Talspråk och förståelse

Människan har använt sig av tal mellan 30.000 och 150.000 år tillbaka i tiden, beroende på vad som anses vara tal (Melin, 2004:115). Trots detta är kunskaperna om det talade språket mycket begränsade i relation till skriftspråket. Det finns långt fler faktorer som påverkar talspråket än den skrivna texten, vilket gör talspråket mer komplicerat att studera (ibid). ”Endast en del av det som händer i talad interaktion kan återges i skrift –prosodi, gester, ansiktsuttryck etc. försvinner helt” (Dahl, 2000:17).

Sett till de transkriptioner som görs av talspråk, är det dock tydligt att människans tal och skrift skiljer sig åt. För att sammanfatta några övergripande regler som iakttas vid talat språk kan det enkelt uttryckas som att meningarna är ofullständiga, det sker många avbrott av samtliga parter som interagerar genom talet, det stammas, korrigeras och görs allmänt avvikelser ifrån det som uppfattas som korrekt språk. Dessa avvikelser är allmänt accepterade och kulturellt betingade och praktiseras oftast utan att varken mottagaren eller avsändaren noterar detta (Melin, 2004:114f). Om talaren däremot bryter emot exempelvis språkets melodikurvor genom att inte betona orden korrekt uppfattas detta ögonblickligen av den som är välbekant med språket.

Uttalets betydelse är avgörande då även en lättare form av brytning kan distrahera lyssnaren och ”stigmatisera talaren” (Gårding, 1998:67). Inom det svenska språket kan avvikelser vid uttal dessutom ge upphov till missförstånd, då ”[...] ordaccenten, kan ge upphov till betydelseskilnad” (Josefsson, 2009:30). Beroende på ordaccenten förstår vi om talaren avser *anden*, som fågeln, eller *anden* som det väsen som enligt folksagor bor i en lampa och kan uppfylla önskningar (ibid.). Ett felaktigt bruk av akut eller grav accent kan därför vara kommunikativt avgörande. Det centrala för att ett språk skall uppfattas som korrekt är därmed prosodin.

Med en korrekt prosodi kan talat språk löpa relativt obehindrat och ”I vissa situationer kan förutsägbarheten av ett visst ord eller en viss fras vara så stor att en kraftig förvrängning kan ske utan att lyssnaren märker någon” (Gårding, 1998:77f). Detta förutsätter dock att prosodin inte är alltför avvikande från de rådande normerna för svenskan. En förklaring till att vi kan ha överseende med grammatiska avvikelser kan i vissa fall handla om interpolering och/eller extrapolering, dvs. ifyllnad respektive utfyllnad eller tillägg (Gårding, 1998:76). Det kan uttryckas som att man hör det man vet. ”Om ett ljud, ord eller fras [...] ändå tillräckligt mycket liknar ett känt mönster som passar i sammanhanget, så uppfattas det kända mönstret” (ibid.).

I de fall då avvikelserna är alltför stora i prosodin fungerar inte lyssnarens ”[...] automatiska och undermedvetna akustiska analys” vilket kräver att lyssnaren måste lägga ”[...] preliminära tolkningar i någon sorts buffertminne i avvaktan på att sammanhanget ska visa vilken tolkning som är den rätta” (Gårding, 1998:78). Gårding menar att detta är både ansträngande och tidsödande, vilket kan leda till att lyssnaren undviker att möta talaren igen. En viktig aspekt i sammanhanget blir

därför, för att överbygga dessa begriplighetsrelaterade hinder, att faktiskt utsättas för avvikande uttal. Bredänge m.fl. menar att det uppstår en tillvänjningseffekt och att ”Ju större erfarenhet man får av sådana möten, desto mer träder språket i bakgrunden och blir en integrerad helhet” (Bredänge m.fl. , 1998:31).

3.2. Språklig identitetsmarkör, fördomar och dess konsekvenser

Det sätt vi talar på säger någonting om vilka vi är, vare sig vi är medvetna om det eller ej. Ett intressant experiment genomfördes i USA där man lät ett antal människor lyssna till ljudinspelningar av två olika gruppers tal.

Många av bedömarna bestämde sig för att talarna i den första uppsättningen var svarta och i talarna i den andra vita –men de hade fullständigt fel, eftersom den första uppsättningen var vita och talarna i den andra svarta” (Trudgill, 1985:69)

Visserligen var dessa två grupper ovanliga i den bemärkelsen att gruppen med vita människor hade vuxit upp tillsammans med svarta talare och gruppen med svarta talare hade vuxit upp tillsammans med vita. Men i och med denna studie kunde det bekräftas att människan ”[...] tillägnar sig språkliga drag som är utmärkande för dem som de lever i nära kontakt med” (Trudgill, 1985:70). Slutsatsen blev således så enkel att sättet en människa talar på inte har att göra med den faktiska hudfärgen. Även om bedömarna hade fel beträffande gruppernas hudfärg går det inte att kringgå att det utifrån individens språkbruk kan göras [...] relativt säkra förutsägelser t.ex. om individens sociala miljö och socioekonomiska

position.” (Haglund, 2004:363). Även Dahl visar på språket som social markör. ”Språket har förmodligen fungerat som identitetsmarkör ända sedan det blev så utvecklat att det kunde användas för att skilja olika grupper åt” (Dahl, 2000:95). Språket blir således ett sätt att skapa en känsla av gemenskap. ”En medlem av en språkgemenskap som plötsligt börjar tala på ett annat sätt markerar därigenom att han inte längre helt och hållet uppfattar sig som gruppmedlem” (Dahl, 2000:94). Detta gäller i synnerhet om talaren väljer att anta en annan grupps sätt att tala på. Detta i kombination med vad Dahl rubricerar som ”den förhärsknade uppfattningen”, det vill säga att det finns en vedertagen föreställning om en slags språklig och absolut norm, kan därmed lätt bidra till att samhällen och individer får en negativ attityd gentemot avvikande talspråk. Det förefaller särskilt gälla när individen eller samhället redan har förutfattade meningar om gruppen av talare eller den enskilda talaren (Dahl, 2000:94f). Det kan således innebära att den individ eller grupp som har en mer öppensinnad relation till språkets variation har lättare att förstå den som t.ex. har ett normavvikande tal. Men om mottagaren har en mindre generös relation till språket eller kanske rent av en negativ förväntan, på exempelvis människor med utländsk bakgrund, är det möjligt att benägenheten till ifyllnad eller tillägg minskar vid ett brutet uttal, vilket bidrar till minskad förståelse (se 3.1.Talspråk och förståelse). Detta kan därtill direkt kopplas till mottagarens egen kompetens i det svenska språket. ”En skillnad vi noterade dock var att eleverna med den mest begränsade svenskan betonade vikten av lärarnas språkfärdighet mest” (Boyd, 2004:433). En konkret och direkt konsekvens av den fördomsfulla språkuppfattningen i relation till språket som gruppmarkör innebär att det blir ”[...] svårt för medlemmar i olika minoritetsgrupper

att få tillträde till olika yrken” (Boyd, 2009:419). Därmed bekräftas tidigare slutsatser om uttalets betydelse, det vill säga att ett ”[...] ”gott” uttal kan vara outhärligt för den som vill uppnå pondus och inflytande” (Gårding, 1998:69) i samhället.

4. Metod och genomförande

4.1. Metodval

Jag har valt att genomföra en attitydundersökning, d.v.s. undersöka riktningen och intensiteten hos informanternas attityder (Rosengren, 2002:336) gentemot en ljudsekvens med fyra olika talare. Eftersom attityder inte är direkt observerbara per definition krävs det att informanterna utsätts för vissa stimuli, reagerar på dessa och att den reaktionen observeras, s.k. indirekt observation (Rosengren, 2002:336). I det här fallet är ljudsekvensen, med två talare av bruten svenska med korrekt grammatik och två talare av obruten svenska med inkorrekt grammatik, stimuli och de efterföljande enkätfrågorna blir det som jag kommer att studera (Se Bilaga 2). Undersökningen är således en blandning mellan maskerad och omaskerad observation vilket självfallet är komplext (Rosengren, 2002:167). Informanten kan ”momentant glömma” att den är föremål för studier, men likväl anta en misstänksam hållning som påverkar resultatet (Rosengren, 2002:167). I det här fallet föreligger informantens behov av politisk korrekthet som ett sådant hinder, då språkfrågan är aktuell i Sverige vid tidpunkten för undersökningen (december 2011). Ett sådant här metodval kommer därför alltid resultera i att innehållet blir kritiserbart, dock kan det bli

”grund för en fruktbar diskussion och uppfyller därmed det viktigaste kravet på vetenskaplighet” (Stúkat, 2005: 35).

Plattformen för denna undersökning har dock varit föremål för mycket tankeverksamhet. Jag satte samman en testpanel om tio personer (se 5.2. Testpanelen) som fick agera fiktiva informanter och fann härigenom att köpcentret Nordstan i Göteborg, som var mitt inledande metodval för datainsamling, inte var en lämplig plattform. Detta föranledde en annan metod.

4.2. Enkäten

Enkäten bestod av sex frågor varav fyra var sk. flervalsfrågor som innebar att informanten klickade i ett av svarsalternativen. Svaren på dessa frågor antogs kunna säga något om informantens språkkänsla. Frågorna ett till fyra kommer efter detta, i flera fall, att rubriceras som just *informanternas språkkänsla*. Svarsalternativen var ”God svenska”, ”Ej god svenska” och ”Ingen uppfattning”. Därefter följde en skrivfråga, senare kallad *språkreflektion*, där informanten ombads motivera varför den ansåg att den ena talaren talade bättre än den andra. Om informanten hade svarat ”Ingen uppfattning” med avseende på en talare ombads den också besvara frågan om varför den inte hade någon uppfattning om talaren ifråga. De fyra första frågorna syftar till att kunna få en inblick i informanternas språkkänsla, medan fråga fem och sex rör deras språkreflektion. Enkäten återfinnes i Bilaga 2.

4.3. Slutligt metodval: Facebook

En av mina kurskamrater valde att genomföra en enkätundersökning inom ramen för svenska språket med hjälp av det sociala mediet Facebook, och

var mycket positiv till mängden insamlad data i förhållande till tiden och arbetsinsatsen.

I jämförelse med det inledande metodvalet, avseende datainsamling i Nordstan, Göteborg, skulle jag få ett större antal informanter på kortare tid med Facebook, eftersom varannan människa i Sverige har ett Facebookkonto (Professionell på Facebook). Spridningen genom ett socialt media är således mycket stor både i fråga om geografisk och social tillhörighet såväl som kulturellt, åldersmässigt o.s.v. Möjligheten att genomföra enkäten ur individens perspektiv är dessutom mycket bättre eftersom den är tillgänglig dygnet runt. Informanterna behöver aldrig möta mig personligen och de kan vara totalt anonyma vilket antas skapa möjlighet till ärligare och mer spontana svar. Däremot kan informanten inte ställa frågor eller liknande i samband med enkäten, vilket ställer höga krav på dess kvalitet.

Enkätens syfte är att synliggöra informanternas ”känslomässiga och värderande komponent”, men istället kan deras kognitiva eller intentionella del av attityden ta överhand (Rosengren, 2002:336). Nackdelarna med Facebookmetoden, om man inte låser enkäten till exempelvis en ip-adress, är att det inte går att kontrollera antalet lyssningar som informanterna gör. På så vis kan det inte säkerställas vilken del av deras attityd som nedtecknas i enkäten. Därtill går det inte att säkerställa att samma person inte lämnar flera olika eller likartade svar. Jag kan därmed inte heller kontrollera att informanterna är representativa i relation till en annan grupp än den undersökta. Därmed inte sagt att resultatet inte är användbart eller bör diskuteras.

4.4. Genomförande

Med samtliga aspekter, som nämnts ovan, i åtanke valde jag att lägga ut en enkät på Facebook framför att samla informanter i Nordstan. Min kurskamrat som redan hade genomfört sin enkätundersökning genom Facebook, hjälpte mig att sammanställa mina ljudklipp till en fil. Ljudklippen hade jag spelat in från YouTube genom min telefon, av modell iPhone 4, tillsammans med min röst som informerar om när talare ett, två, tre och fyra börjar tala. Klippen var korta och användarvänliga. Det skulle vara en förlust om den slutliga ljudfilen blev för lång så att människor inte orkade lyssna färdigt och fullfölja enkäten. Dessutom skulle längre ljudklipp kunna bidra till att informanterna ändrar sina första intryck när de börjar reflektera istället för att återge sin spontana känsla (se 4.3. Slutligt metodval: Facebook)

Talarna med obrutet uttal och avvikande grammatik respektive talarna med brutet uttal men korrekt grammatik, placerades så att två likartade talare inte följde direkt efter varandra (se 5.1. Talarna). Filen kunde sedan laddas upp på sajten YouTube tillsammans med en svart ruta som bild och därmed infogas som länk i enkäten (Slutlig ljudfil). På så sätt kunde informanterna lyssna på talarna samtidigt som de fyllde i enkäten. Enkäten placerades i ett så kallat evenemang, ett forum på Facebook där man enkelt uttryckt skapar en sida som informerar om ett visst evenemang, och dit man kan bjuda in människor, i det här fallet min enkät (se Bilaga 1). I informationsfältet för såväl evenemanget som enkäten redogjorde jag för motivet till att enkäten genomfördes. Jag informerade också om tidsåtgången, gav instruktioner kring enkäten och talade om vad som förväntades av informanterna. Jag uppmanade också

informanten att själv sprida enkäten vidare till fler människor på Facebook och tackade för deltagandet.

Jag inledde undersökningen med att bjuda in alla mina svenska Facebookvänner, som var 114 till antalet. Därefter kontaktade jag specifika vänner utifrån olika variabler (se 5.3. Informanterna) Sammanlagt kontaktade jag 23 Facebookvänner med en personligt anpassad förfrågan om de ville bjuda in sina vänner till evenemanget och/eller dela länken till evenemanget via sina egna personliga Facebooksidor. Den personliga Facebooksidan kommer efter detta att refereras till som logg, och även evenemangssidan kommer att omnämnas som logg fortsättningsvis. Majoriteten av de tillfrågade genomförde såväl inbjudningarna som länkdelningen, men vissa valde att enbart delta som informanter eller avböjde helt att medverka. Detta kompenseras genom att de hade vänner som genomförde enkäten och i sin tur bjöd in sina vänner. Enkäten spreds således genom elva delningar på olika loggar och 623 väninbjudningar enbart under de första tolv timmarna. Totalt spred sig enkäten till tusentals potentiella informanter. Kännedomen om den fullständiga delningsstatistiken har jag inte eftersom jag endast kan se hur länken delas mellan dem som jag har som vänner på Facebook. Totalt bjöds 1007 personer in personligen till enkäten.

Evenemanget var öppet i sex dagar, från tisdagförmiddag klockan 11.00 till söndagkväll klockan 18.00. På så sätt skulle samtliga potentiella informanter ha möjlighet att genomföra enkäten, oavsett om de var dag- eller nattarbetare, hade tillgång till dator hemma eller på jobbet, eller var föräldralediga etc. Jag uppdaterade evenemangets logg regelbundet, såväl med antalet deltagande informanter som för att

uppmuntra människor att sprida enkäten vidare, i syfte att hålla evenemanget ständigt aktuellt. Det resulterade i 149 informanter.

5. Urval

5.1. Talarna

I min undersökning valde jag att använda mig av tidigare insamlade röstprov, det vill säga mediala produktioner som gått ut i etern. Röstproverna kommer i det följande att benämnas *talarna*. Alternativet till färdiga ljudupptagningar hade varit att spela in egna röstprov, men fördelen med ett färdiginspelat material är att det är offentliga handlingar som således kan användas i studiesyfte utan att det krävs tillstånd för detta. Därtill slipper både jag och talarna hamna i en situation där det kan uppfattas som om deras sätt att tala fördöms, eller att de rent av anses tala dålig svenska. En fördel med att använda en egen inspelning är möjligheten att påverka talarna, förutsatt att talarna får ett färdigt manus av mig eller har en god relation till mig som inte är språkhämmad. Jag valde dock att utgå ifrån specifika röstprov som levererar exakt det som jag eftersöker ifråga om attityder till uttal respektive grammatik.

Talarna valdes ut med hjälp av särskilda kriterier om uttal och grammatik. För att kunna peka ut vad som uppfattas som god talad svenska krävdes det dels talare som har ett obrutet svenskt uttal med avvikande grammatik, dels talare som talar bruten svenska med korrekt grammatik (se 1.1. Definitioner och begrepp). Jag har dock inte lagt någon vikt vid vilken typ av grammatiska avvikelser som görs eller vilken slags bruten svenska som talarna uppvisar, eftersom jag inte undersöker

uppfattningen om specifika enskilda avvikelser utan istället koncentrerar mig på större avvikande drag. Attityden till grammatiska avvikelser eller specifika brutna uttal skulle dock kunna vara intressanta studieobjekt för en annan undersökning.

Det finns en mängd faktorer som kan påverka människors uppfattningar om en person (se 3.2. Språklig identitetsmarkör och fördomar samt dess konsekvenser). För att behålla kärnan i studien, som är uttal och grammatik, har jag valt talare som är vuxna män och som talar om ungefär samma ämne under ungefär lika lång tid, men utifrån olika perspektiv på integrationspolitik. Alla ljudsekvenser har transkriberats och återfinns i Bilaga 4. Vissa faktorer kan man dock inte kringgå, som t.ex. de värderingar som informanterna lägger på det talade innehållet eller de undermedvetna normföreställningar som informanten har om vem talaren är utifrån variabler som taltempo, ordval, röstkvalitet, pauser med mera. Jag hoppas dock kringgå detta genom att låta fyra olika talare framträda, och på så sätt kunna iakta om informanten följer något särskilt mönster i omdömet av talaren utifrån kategorierna *grammatik* respektive *uttal*. Om fler talare (röstprover) hade varit involverade i undersökningen hade mönstret kunnat bli ännu tydligare, men det hade också minskat enkätens användarvänlighet och säkerligen bidragit till ett stort bortfall av informanter. Med hänsyn till uppsatsens omfång och syfte anser jag att förfaringssättet med de fyra talarna ändå gör att jag ska kunna erhålla ett resultat som besvarar de frågor jag ställer mig. För mer information om de specifika talarna se Bilaga 3.

5.2. Testpanelen

För att försöka säkerställa mitt metodval och förutse eventuella fallgroparna, valde jag att sammanställa en testpanel om tio personer. Personerna ifråga var kända för mig sedan tidigare och jag hade valt ut dem utifrån kriterierna kön, ålder, bostadsort, utbildningsnivå, social tillhörighet och etnisk bakgrund. Ingen person i testpanelen har således helt likartade attribut och avsikten var att de skulle få representera de potentiella informanterna. Jag valde dessutom personer som jag vet skulle kunna uttrycka sin åsikt inför mig även om den avvek ifrån min inledande ståndpunkt, exempelvis kring genomförande och metodval. Jag vände mig till samma testpanel vid båda tillfällena. Fördelen med detta var att dessa personer redan kände till min studie och hade därtill hade haft möjligheten att reflektera över den i efterhand. När jag tillfrågade dem ännu en gång, och uppvisade ett nytt material, framkom det flera nya aspekter kring genomförandet och metodvalet.

Det finns självfallet risker med att använda samma testpanel två gånger, främst när det handlar om det ursprungliga urvalet och individernas reflektionsförmåga. Genom att använda samma testpanel två gånger finns risken att vissa kritiska aspekter på undersökningen kanske inte uppmärksammas, men i det här fallet upplevde jag att testpanelen kom med varierad och mångsidig kritik som var till stor hjälp för mig.

5.3. Informanterna

Eftersom jag syftar till att undersöka uppfattningen om vad som anses vara god svenska bland ”vanligt folk”, är Facebook en lämplig plattform för undersökningen då hälften av Sveriges befolkning har ett

Facebookkonto (Professionell på Facebook). Facebook har inga kända urvalskriterier eftersom såväl gamla som unga, män som kvinnor, infödda svenskar som utlandsfödda svenskar och så vidare kan ha en sida hos Facebook. Människor som således har Facebook och kan läsa och förstå talad svenska, utgör därför i mina ögon människor som verkar i vardagslivet och därför lämpar sig som informanter till denna studie. Mycket små barn och många äldre människor, som antingen är sjuka eller inte har den tekniska kunskapen faller naturligtvis bort utifrån dessa givna kriterier.

Jag inledde undersökningen med att bjuda in alla mina svensktalande Facebookvänner, 114 till antalet. Därefter kontaktade jag utvalda Facebookvänner, utifrån variablerna ålder, etnisk tillhörighet, kön, social tillhörighet och bostadsort, som dessutom har breda kontaktnät med ett vänantal mellan 109-723. Sammanlagt kontaktade jag 23 av mina Facebookvänner. Totalt bjöds 1007 personer in till enkäten och resulterade i 149 informanter.

5.4. Exkluderade enkätsvar

Av 149 lämnade enkätsvar har 145 använts till den huvudsakliga undersökningen. De fyra som har exkluderats kommer inte att ingå i resultatdelen. Av dessa fyra var två svar ej kompletta, men förelåg kompletta några sekunder senare i enkätens logg. De ofullständiga dubbletterna har alltså exkluderats. Ett svar valdes bort då informanten uppgav att hon är döv, och bedömningarna av talarna således har baserats på andra kriterier än dem som den normalhörande människan har. Det fjärde svaret som valdes bort härrör från en informant som inte ville bedöma talarna, och således inte kunde tillföra undersökningen något.

6. Resultat

Av de 149 inkomna enkätsvaren utgör 145 grunden till resultatet i denna undersökning om vad som anses vara god svenska. Talarna benämns i flera fall enbart utifrån talordningen och det kan därför vara av värde att ha de olika talarnas talkriterier i åtanke. Talare 1 och 3 talar obruten men grammatiskt avvikande svenska, medan Talare 2 och 4 talar bruten men grammatiskt korrekt svenska. För att ge en slags översiktsbild (se Tabell 1) kan man säga att den övervägande majoriteten ansåg att Talare 3 talar god svenska, medan majoriteten ansåg att Talare 2 inte talade god svenska. De förklaringar som lämnas till att ”Ingen uppfattning” var det svar som fylldes i, motiveras på flera olika sätt. En informant menade på att det var ”talarens mörka och otrevliga röst”, en annan hänvisade till ”låg ljudinspelning” och en menade att den specifika talsekvensen var mycket kortare än de övriga. Skälen var således baserade på olika individuella åsikter och inte något som delades av informantgruppen i helhet. Men i flertalet fall hade även ”Ingen uppfattning” valts istället för ”Ej god svenska”. Det var tydligt att obrutet uttal med avvikande grammatik hellre rubricerades som ”dålig retorik” och ”Ingen uppfattning” än ”Ej god svenska”, medan brutet uttal rubricerades som direkt dålig svenska.

Tabell 1. Grov översiktsbild av fördelningen mellan informanternas svar på frågorna ett-fyra rörande kvaliteten på talarnas svenska.

	Talare 1	Talare 2	Talare 3	Talare 4
God svenska	60 % 86 personer	41 % 59 personer	77 % 111 personer	61 % 88 personer
Ej god svenska	33 % 48 personer	54 % 78 personer	20 % 29 personer	37 % 53 personer
Ingen uppfattning	8 % 11 personer	6 % 8 personer	3 % 5 personer	3 % 4 personer

Talare 4 uppvisar näst högsta procentandelen hos bedömarna som anser att han talar god svenska, men han har även näst högsta procentandelen som menar på att han inte talar god svenska, i Tabell 1. Informanterna var också mer benägna att svara "Ingen uppfattning" i samband med Talare 1 jämfört med Talare 4. Det blir härigenom tydligt att informanternas svar inte är entydiga utan behöver stå i direkt samband med den reflekterande frågan "Varför talar den ena bättre eller sämre svenska än den andra?" liksom frågan "Om du har svarat 'Ingen uppfattning', vad beror det på?". Eftersom de fyra första frågorna syftar till att jag som undersökare skall få en inblick i informanternas språkkänsla och den femte respektive sjätte erbjuder dem att reflektera över språket, var det väntat att det skulle kunna finnas vissa nyanseringar. Men istället påvisar dessa svar en stor diskrepans mellan språkkänslan och den språkliga reflektionen (Se Tabell 2).

Tabell 2. Diskrepansen och sambandet mellan språkkänsla och språkreflektion hos informanterna i procent, samt i antal personer inom respektive grupp. Kategoriernas indelning och namn är grundade på informanternas individuella och återkommande svar.

Överensstämmer mellan språkkänsla och reflektion					
Retorisk bedömning	Retorisk/ Uttalsbaserad bedömning	Uttalsbaserad bedömning	Kommunikativ/ förståelsebedömning	Uttals- och grammatikbaserad bedömning	Grammatikbaserad bedömning
13 %	10 %	17 %	26 %	5 %	4 %
19 personer	15 personer	25 personer	38 personer	7 personer	6 personer
Diskrepans mellan språkkänsla och reflektion					
Grammatik uppges, uttalet bedöms			Inget synligt samband		
20 % 29 personer			4 % 6 personer		

Diskrepansen är särskilt framträdande hos gruppen som uppger att grammatik är den viktigaste delen av språket. 24 % uppger i reflektionsfrågan att de har svarat utifrån grammatiska kriterier, men av dessa har så många som 20 % svarat utifrån enbart uttalskriterier i de fyra första frågorna. En informant som tillhörde denna diskrepansgrupp skrev: ”Talare 2 gör grammatiska fel i sin meningsbyggnad. Jag väljer att tolka ’God svenska’ som korrekt grammatik och varierat ordförråd, och att inte lägga vikt vid brytning eller dialekt.” Trots att informanten uppger att hon ”väljer”, och därigenom uppger att det är ett medvetet val utifrån vad som är god svenska, kan inte språkkänslan kringgås. Informanten har markerat talarna med bruten svenska och korrekt grammatik som ”Ej god svenska” och talarna med obruten svenska och avvikande grammatik som ”God svenska”. Det blir då tydligt att uttalet hos Talare 2 och Talare 4 överskuggar den korrekta grammatiken, trots att informanterna anser sig bedöma utifrån grammatiska kriterier. Diskrepans mellan språkkänsla och reflektion finns således hos närmare en fjärdedel av informanterna.

77 % av informanterna kommenterar den brutna svenskan, medan

27 % noterar de grammatiska avvikelserna, vilket framgår i sammanställningen i Figur 1 nedan.

<p>Grammatik nämns 27 % (39)</p>	<p>Uttal nämns 72 % (112)</p>
---	--

Figur 1. Figuren nedan visar fördelningen mellan informanter som noterat korrekta grammatiska avvikelser respektive brutet uttal.

Majoriteten av informanterna (52 %) anger uttalet som någon form av avgörande faktor när det gäller ”God svenska”, antingen baserat på språkkänsla och/eller på reflektion. Flera informanter uppgav svar i stil med att: ”utländsk brytning påverkar mitt beslut (mkt brytning = ej god svenska)”. Endast 4 % uppger direkt grammatiska skäl för ”God svenska” och har svarat utifrån detta även i de fyra första språkkänlofrågorna.

Så många som 26 % menar dock att uttalet inte är avgörande för om språket ska betraktas som ”God svenska” eller ”Ej god svenska”, förutsatt att man förstår det som sägs. ”Jag förstår alla = God svenska”, uppgav en informant. En annan uttryckte samma ståndpunkt genom att ”[...] god svenska är när man kan göra sig förstådd hos andra individer som har svenska som modersmål. Därför tycker jag att alla talar god svenska i de korta klippen, då jag förstår vad de säger”, vilket också avspeglade sig i informanternas svar på de fyra första frågorna. I denna kategori återfinns även svar i stil med ”Jag hör vad de säger” som har kombinerats med icke uttalsbaserade bedömningar i fråga ett till fyra.

Svaret innefattar således förståelsen och inte det som informanterna faktiskt hörde.

En stor del av informanterna uppgav dessutom retoriska skäl till sin bedömning, och bedömde i flera fall talarna som om de höll just ett tal. "[...] massa småord som, liksom, ba etc.. sådant gör att jag tycker någon är en dålig talare." De uppgav skäl av mer retorisk karaktär än utifrån rent språkmässiga kriterier. "Att uttrycka sig koncist och på en begriplig nivå, utan att vare sig mumla, använda ord som är alltför högtravande eller att ha för många pauser är det viktigaste. Därför kan någon med en lätt brytning tala bättre svenska än någon som talar utan brytning [...]", menade en informant och hänvisade vidare till respektive talare. En annan informant formulerade det som att "Den som talar sämre saknar flyt och har mycket utfyllnadsord av typen "ööh" som gör att helhetsintrycket blir sämre." och hade inte gjort någon bedömning av talarna utifrån deras uttal i de fyra första frågorna. Även svar som inkluderade motiveringar där "tydlig artikulering" uppgavs återfinns i denna kategori då detta inte är beroende av ett brutet eller obrutet uttal, även om det skulle kunna vara ett perspektiv på uttal.

I vissa fall var det nästintill omöjligt att skilja informanternas svar åt med avseende på uttal och retorik. Därav sammanställdes dessa i en egen grupp då informanterna uppgav dessa två faktorer när de reflekterade över talarna och förklarade kring varje enskild talare utifrån dessa två begrepp. En informant formulerade det som att "Den första talaren hade ett bra uttal, men det var för mycket uuuhmande och det hör inte till när man håller tal, det blir störande att lyssna på". Dessa informanter var genomgående konsekvent positiva eller negativa till uttalet eller grammatiken i de fyra första frågorna. Retoriken vägde således lika tungt

som uttalet. Av samma skäl kategoriserades vissa informanter i gruppen ”Uttals- och grammatikbaserad bedömning”, då de gjorde olika bedömningar och motiverade detta utifrån respektive talare. ”God svenska = korrekt meningsbyggnad i kombination med uttal. [...] jag tycker ingen av dem talade dålig svenska, eftersom meningsbyggnaden var korrekt, alternativt uttalet var korrekt.” I flera fall var det även individuella avvägningar, mellan grammatik och uttal, som motiverades. Det var dock tydligt att obrutet uttal med avvikande grammatik hellre rubricerades som dålig retorik än ”Ej god svenska”, medan brutet uttal rubricerades som direkt dålig svenska.

De informanter som representerar gruppen ”Inget synligt samband” har lämnat svar som varken går att koppla till talare eller språknivå, såsom exempelvis *uttal*, *grammatik* eller *förståelse*. Ett exempel på detta är den informant som uppgav att ”för att den ena satte ihop orden ”mer korrekt” än den andra”. Det är härigenom omöjligt att utröna vilken talare som avses, liksom om ”satte ihop orden” syftar på de morfologiska sammansättningarna eller den fonologiska med avseende på exempelvis betoning. Det reflekterande svaret i relation till de fyra första frågorna vittnar således inte om något samband. Ett annat utlåtande, från samma grupp är följande: ”Han pratar inte arabiska. Han talar inte svenska”. Det är mycket svårt att tolka vad och vem som avses eftersom det saknas hänvisningar till talarna och vidare förklaring, särskilt som samtliga talare talar just svenska.

Majoriteten av informanterna har varit mycket utförliga i sina förklaringar och reflektioner. Längden på de skrivna svaren i enkäten avslöjar till viss del informantens engagemang. Det kortaste svaret bestod av två ord, ”uttal, ordval”, medan det längsta svaret innehöll 142 ord.

Flertalet av de längre svaren visar att informanten har vissa språkvetenskapliga begrepp, men tyvärr används flera av dem i direkt felaktiga sammanhang, eller blir intetsägande i förhållande till undersökningens frågor. Det genomsnittliga svaret bestod dock av 30-40 ord och vittnar om ett visst engagemang. Det var därtill tydligt att den egna definitionen av vad som avses med ”god” respektive ”ej god svenska” var avgörande för informanternas svar. I samtliga fall motiverades det. Detta är ett exempel:

Helt ärligt vet jag inte riktigt vad som klassas som "god" svenska men jag tolkar det som någon som pratar bättre än medel och inte använder så mycket slang, men också att man inte bryter särskilt mycket om det nu ska vara "god" svenska.[...] min uppfattning om "god" svenska skulle nog vara någon som så att säga pratar bättre svenska än över lag”.

Ett annat exempel på tolkningens avgörande för svaret är: ”Alla talar lika bristfällig svenska.”, vilket bottnar i informantens egna höga stilkrav i kombination med uttal och grammatik som uppgavs i de reflekterande frågorna.

I övrigt framkom det flera svar som innehöll någon form av personperception med koppling till etnicitet eller nationalitet. Flera informanter uppgav ”God svenska” vid obrutet uttal med motiveringen ”för två var svenskar” eller ”för att två av dom är födda i Sverige, därmed lättare med svenskan”. Dessa svar var genomgående kritiska till det brutna uttalet och kunde i vissa fall försvara den avvikande grammatiken hos talarna som hade obrutet uttal. Ett exempel är följande: ”De 2 svenskarna behöver inte tala sämre svenska, för de verkar vara stressade båda två o vet inte vad dom ska säga ..”. När dessa förväntade

svenskars tal, det vill säga talarna med obrutet uttal, sedan reflekterades kring handlade det sällan om att deras svenska inte var god. En informant uttryckte det som att "[...] det handlar ju inte om dålig svenska mer om iq". I denna grupp fanns det således en större tolerans för grammatiska avvikelser än fonologiska. Dessa avvikelser kommenterades mer sällan eller aldrig, vilket kan tolkas som om de inte noterades eller inte skapade tillräckligt engagemang hos informanten att utveckla svar kring. Utifrån den språkliga kvaliteten, i svaren hos de informanter som var skarpare i sina uttalsbedömningar, kan det antas att dessa besitter en lägre språklig nivå eller hyser mindre språkligt intresse, vilket tycks ha en inverkan på deras språktolerans. Detta är dock en forskningsfråga som går utanför mitt område, men som vore mycket intressant och angelägen att driva vidare.

De tendenser, det vill säga överseendet med grammatiska avvikelser och den mindre toleranta inställningen gentemot fonologiska avvikelser, återfanns nästintill genomgående hos samtliga informanter. Flera likartade reflektioner förekom i stil med att "talaren gör några grammatiska småfel, men ingenting som gör det till dålig svenska." medan de uttalsrelaterade svaren kunde vara något mer skarpa. "Det var för jobbigt att lyssna på talarna 2 och 4 på grund av deras brytning. Jag tycker att det är störande och jag själv är inte svensk.". Men i samband med det brutna uttalet förekom det även, vad jag har valt att kalla, sympatiska svar liknande dessa: "Båda är ju jätteduktiga!" och "Lite brytning är charmigt", vilket inte förekom när det gällde obrutet uttal med avvikande grammatik.

7. Diskussion

Materialinsamlingen avseende talarna, till det som blev en slutlig ljudfil, var oerhört tidskrävande men mycket intressant. Det visade sig vara svårare att finna talare med rikssvenskt, obrutet uttal och avvikande grammatik, än att finna brutet uttal med korrekt grammatik. De senare kunde samlas in efter endast några minuter. Likaså var tillgången stor på dialektala talare med obrutet uttal och avvikande grammatik.

När det handlar om den teoretiska materialinsamlingen, bl.a. den tidigare forskningen, kan det sammanfattas på ett sätt: forskningen tenderar att endast avhandla brutet uttal eller svensktalare med annan etnisk bakgrund.

När jag inledde denna studie förväntade jag mig ett resultat som skulle säga något om uttalets betydelse när man talar om god svenska. All den redovisade tidigare forskningen visade på just detta, och hur det kan ha avsevärd inverkan på såväl uppfattningen om en människas kompetens som den övriga språkliga förmågan (Bredänge m.fl. 2008, Abelin 2000, Boyd 2004). Vad jag däremot inte väntade mig var att grammatiken skulle förbises i så stor utsträckning (se Tabell 2, 6. Resultat), men än mindre väntad var den stora diskrepansen i informanternas svar som gällde den egna språkkänslan och språkreflektionen. Utifrån tidigare forskning, särskilt Bredänge (2008) och Boyd (2004), borde uttalets överlägsenhet och toleransen inför grammatiska avvikelser dock ha varit väntat. Människan är så uttalsstyrd att hon tillskriver en talare med snarlik svensk prosodi eller obrutet tal, egenskaper som denna inte besitter eller innehar i mycket liten skala, mer eller mindre undermedvetet. Det är därmed brist på medvetenhet om uttalets betydelse

som kan antas ligga bakom denna diskrepans. Den här slutsatsen förstärker därmed det syfte som har motiverat mig till att skriva denna uppsats, det vill säga att undersöka behovet av språklig medvetenhet för att minska risken för diskriminering av individer med utländsk bakgrund. För att kunna motverka exempelvis diskriminering måste vi först vara medvetna om vad som sker och varför.

Det är således den interpolering och extrapolering, som Gårding (2008:76f) redogör för som är förklaringen till att Talare 3 ansågs tala god svenska av majoriteten av informanterna. Den grammatiska avvikelser som talaren gör i form av ordet ”minariteter” förbises helt eller anses inte vara avvikande nog för att klassas som ej god svenska, även om hela samtalsämnets innehåll förlorades eftersom ”minariteter” inte är ett korrekt svenskt ord. Informanternas benägenhet att fylla i talarens avvikelser är i detta fall hög.

Informanterna är däremot mindre benägna att genomgå interpolering och extrapolering när det gäller Talare 2. Över hälften av informanterna anser att Talare 2 talar ej god svenska, och i flera fall förekommer det skarpa språkreflektioner såsom ”Det var för jobbigt att lyssna på talarna 2 och 4 på grund av deras brytning. Jag tycker att det är störande [...]”. Denna informant är ett tydligt exempel på det som Gårding talar om då det blir alltför ansträngande för mottagaren att hålla en mängd alternativa språklösningar aktuella i ett försök att skapa ett begripligt sammanhang när talet är avvikande (1998:78). Denna förmåga påverkas dock starkt av informantens personliga uppfattning om talaren (Dahl, 2000: 94f). Enkelt uttryckt: hade informanten varit mer positivt inställd till bruten svenska och talare av denna, hade såväl språkreflektion som språkkänsla sett annorlunda ut hos informanterna med denna uppfattning. Detta går att

applicera på samtliga informanter som kom med särdeles skarpa uttalsbedömningar med koppling till etnicitet, nationalitet liksom till övriga personliga attribut. Samma princip råder då nästintill lika många ansåg samma talare tala ”God svenska” och lämnade positiva omdömen om denne.

Den personliga inställningen inverkar på våra åsikter och uppfattningar om den vi hör tala, vilket påverkar vår benägenhet att vara tillmötesgående i språktolkningen, oavsett om den är positiv eller negativ. Det är därmed inte orimligt att resultatet hade kunnat se annorlunda ut om de tillhörande bildsekvenserna hade uppvisats istället för enbart ljudfilerna. Det hade då blivit tydligt för informanterna att Talare 3, som majoriteten av informanterna ansåg talade god svenska, och som dessutom gjorde flertalet etniska kopplingar mellan språk och person, faktiskt har sin etniska tillhörighet i Mellanöstern. Dessa tolkningar av Talare 3, som exempelvis ”infödd svensk, därför lättare med uttalet” eller ”svensk = god svenska”, kan jämföras med det experiment som Trudgill beskrev då en grupp bedömare utifrån individers tal felaktigt rubricerade dem som svarta och vita (Trudgill, 1985:69f). Detta motbevisar också den vanligt förekommande uppfattningen, hos de informanter som lämnat skarpare uttalsomdömen, att infödda svenskar utan annat etniskt påbrå skulle vara språkligt överlägsna.

Jag kan i det här sammanhanget, trots att det går utanför mitt egentliga forskningsområde, inte låta bli att notera de stora språkliga avvikelserna hos de informanter som lämnade skarpa och negativa omdömen om talarna med bruten svenska. Boyd skriver att ”En skillnad vi noterade [...] var att eleverna med den mest begränsade svenskan betonade vikten av lärarnas språkfärdighet mest.” (Boyd, 2004:433). Det tycks utifrån

detta som om det går att koppla informanternas egna språkkompetens till deras bedömningar av andra talare. En konsekvens av ett sådant fall skulle således kunna innebära att språkutveckling hos informanterna skulle kunna bidra till minskat fördömande och bättre språkförståelse och ökad kommunikation, medan det uppstår en tillvänjningseffekt i förhållande till hur stor erfarenhet individen får av dessa språkmöten (Bredänge m.fl, 1998:31). Jag hade dock gärna sett att denna forskningsfråga hade undersökts mer specifikt för att ett fullständigt svar kring sambandet mellan språkkompetens och språkbedömning skulle kunna fastslås.

En annan tendens hos informanterna var benägenheten att lämna så kallade sympatiska svar vid brutet uttal, men inte vid obrutet. Ingen informant berömde talarna med obrutet uttal, medan det förekom vid brutet uttal. Detta vittnar, som jag ser det, om låga förväntningar på talarna och uppmuntran blir en konsekvens av detta. Dessa sympatiska svar kan också ha lämnats med informanternas syfte att vara politiskt korrekta trots att de exempelvis uppgett uttalsbaserade språkkänslor.

En annan aspekt på resultatet, väl värd att uppmärksamma, är den tydliga diskrepans som informanterna uppvisar, när de anger grammatiska skäl till sin bedömning såsom ordföljd, ordval, meningsbyggnad och så vidare, men enbart har bedömt talarna utifrån deras uttal. Detta visar hur starka processer inter- och extrapoleringen (Gårding, 2008:76f), som nämndes ovan, faktiskt är och hur svårt det är att kringgå dessa trots att vi tror oss göra det. En lösning på denna diskrepans kan vara att öka den språkliga medvetenheten om dessa processer och aktivt arbeta med dem, vilket jag ser som ett ypperligt arbetsområde inom svenskämnet i skolan. Ett annat perspektiv på den

rådande diskrepansen kan vara informanternas vilja till att vara politiskt korrekta, trots den anonymitet som har rått under datainsamlingen. Det är inte helt orimligt att förvänta sig att informanterna har angett sin språkkänsla i de fyra första frågorna, men sedan inte uppgett de faktiska motiven till sina svar. Det kan möjligtvis upplevas mer korrekt och opersonligt att tala om meningsbyggnad och ordföljd än uttal. En likartad komplexitet visade sig hos de informanter som lämnade svaret ”Ingen uppfattning”, då de i den reflekterande frågan faktiskt uppgav ”Ej god svenska”. Dessutom var informanternas benägenhet att svara ”Ingen uppfattning” större när det gällde talarna med obrutet uttal än de med brutet uttal. Jag kan endast spekulera i orsaken till detta, men kan ändå se en koppling mellan informanternas personliga åsikter om etnicitet och motvilja till att kritisera det som för dem uppfattas som svenskt eller svenskar. Att lämna ett svar som ”Ingen uppfattning” är inte lika kritiskt som ”Ej god svenska”. Det kan också bero på den ordning som talarna presenterades i, då informanten inledningsvis kan känna en osäkerhet inför vad som komma skall. Det hade varit nödvändigt att genomföra en likartad studie med två olika ljudklipp där talarnas ordningsföljd varieras för att kunna spekulera i frågan. Det hade på så sätt blivit tydligt om det är talordningen eller språket som har varit avgörande för informantens svar. Vid vidare studier ser jag detta vara en nödvändighet för att få ett så korrekt resultat som möjligt.

Avvikelseerna och diskrepansen, i informanternas svar gällande grammatik och uttal, blir dock intressant utifrån ett annat perspektiv: vad skall värderas –språkkänslans svaren eller språkreflektionerna? Jag har i denna undersökning valt att värdera båda svaren i relation till varandra, med anledning av Bredänges (2008) forskningsresultat som påvisar

uttalets betydelse. Men resultaten i den här undersökningen hade dock kunnat bli något tydligare med ett par åtgärder från min sida. Exempelvis blev det klart att mitt ordval i enkäten, det vill säga Talare 1, 2, 3 och 4, påverkade resultatet eftersom talarna bedömdes just som om de var *talare* som höll ett tal vid en tillställning. Detta var jag oförberedd på emedan jag avsåg *talare* som talare av ett språk. Genom att kalla de olika talarna för exempelvis *person* eller *röstprov* är jag övertygad om att informanternas rent retoriskt baserade svar, där talarna bedömdes som talare vid en tillställning, hade minskat avsevärt. Detta skulle kunna ha gett en spridning mellan andra variabler istället, som exempelvis uttalet eller grammatiken.

Testpanelen framförde däremot kritik med avseende på ljudfilernas kvalitet och nivån av brus, något som informanterna knappt kommenterade. I de fall som ljudfilerna kommenterades handlade det i fler fall om längden på sekvenserna. Informanterna menade att vissa talare fick mer tid än andra, vilket påverkade deras bedömning. Detta visade sig dock vara precis tvärtom, sett till de hänvisningar som informanterna gjorde, när jag kontrollerade ljudfilernas längd. Informanternas känsla av ljudsekvensernas längd kan endast grunda sig på att vissa talare har en högre ordfrekvens och ett högre taltempo, vilket gör att talutrymmet upplevs som längre än det gör hos den som endast uttalar en mening, eftersom informationsinhämtningen blir större under taltiden.

Jag har funnit att en uppmaning till informanterna om att numrera sina språkreflektioner, och koppla dessa till respektive talare, hade motverkat bortfall av informanter som lämnar svar liknande ”för att den ena satte ihop orden ”mer korrekt” än den andra”. Det är härigenom omöjligt att

utröna vilken talare som avses, om ”sätte ihop orden” syftar på morfologiska sammansättningar eller fonologiska med avseende på exempelvis betoning. Nu genomförde nästintill samtliga informanter denna hänvisning självmant till respektive talare, vilket var viktigt för dem själva för att kunna göra sig förstådda, men som också underlättade resultatbearbetningen avsevärt för min del.

Resultatet hade därtill kunnat säkerställas på ett annat sätt om enkäten varit möjlig att endast genomföra en gång per ip-adress eller liknande. Utifrån detta hade risken för dubletter kunnat minimeras. En låsning till ip-adress hade främst minskat risken att informanten lyssnar igenom talarna flera gånger och lämnar svar som avviker från sin faktiska spontana språkkänsla.

Ett ”roligare” evenemangsnamn i Facebook än ”Vad anser allmänheten är god svenska?”, hade dessutom kunnat öka antalet informanter i kombination med att evenemanget hade hållits öppet fler än sex dagar. I övrigt var länkdelningarna i Facebooks nyhetsflöde mer effektiva, sett till datainhämtningen, då antalet informanter ökade direkt efter en länkdelning, vilket inte var lika synligt då människor bjöd in sina vänner genom en personlig inbjudan till evenemanget. Majoriteten av inbjudningarna lämnades dessutom obesvarade. Informanterna är således i huvudsak personer som har en större tendens att klicka på en länk i Facebooks nyhetsflöde än andra, vilket kan vara en värdefull kunskap att ta tillvara om denna studie skulle utvecklas i framtiden.

7.1. Didaktisk reflektion

Hur kan då denna kunskap, om vad som uppfattas som god svenska, påverka svenskundervisningen i skolan? Genom att arbeta språkmedvetet

kring de olika processer som styr vårt undermedvetna och medvetna kan eleverna inte bara förbättra sin språkmedvetenhet utan även sin språkkompetens. Då man kan ana vissa tendenser kring kopplingar mellan språkkompetens och språkbedömning, vore det inte orimligt att ökad språkmedvetenheten och språkkompetens även skulle kunna bidra till ökad språktolerans. En annan faktor som denna, liksom tidigare forskning har påvisat, är uttalets betydelse. Bredänge m.fl. (2008) lyfter även fram detta och menar på att

Om man kan se uttal och grammatiskt korrekthet som separata delar tillsammans med flöde, ordval, förståelighet och kommunikativ anpassning till elever, kanske man också på ett annat sätt kan se den språkliga utvecklingspotentialen hos den enskilde (Bredänge m.fl, 1998:34).

Jag kan härigenom se språkarbetet i skolan utifrån två väsentliga punkter:

- Öka elevers medvetenhet om uttalets betydelse hos såväl elever med brutet som obrutet uttal, och de språkprocesser som praktiseras och möter dem i samhället, i kombination med undervisande lärare som har såväl brutet som obrutet uttal.
- Öka människors medvetenhet om de språkprocesser som de praktiserar för att öka exempelvis anställningsbarheten av personer med brutet uttal som leder till en språktillvänjning och ökad tolerans. Jag anser det vara av yttersta vikt att människor med en beslutsfattande position vid anställningsintervjuer eller liknande har kännedom om detta för att förhindra exempelvis diskriminering.

Med denna kunskap, liksom resultaten ifrån såväl Bredänges (1998), Boyds (2004) och Abelins (2000) undersökningar vore det inte helt orimligt att detta förhållande gäller även i klassrummen. Med en skolkultur där ledare och lärarutbildare omedvetet bedömer utländska lärare, utifrån nästintill enbart uttalskriterier som Bredäng m.fl. (2008) påvisade, är det inte omöjligt att detta appliceras även på elever med brutet uttal. Min farhåga är, klart uttryckt, att lärare missbedömer elevers kunskaper till följd av deras uttal.

8. Slutsats

Den tydligaste och främsta slutsatsen är att uttalet har en stor betydelse för om språket ska uppfattas som god svenska eller ej. Majoriteten av informanterna ansåg att talaren med obrutet uttal och avvikande grammatik talade ”God svenska”, medan den ansåg att talaren med bruten svenska och korrekt grammatik inte talade ”god svenska”. Det rådde en stor diskrepans mellan informanternas svar med avseende på språkkänslifrågorna och den språkflekterande frågan. En övervägande majoritet av de personer som uppgav att grammatiken var avgörande för hur de språkbedömde, hade angett reflektioner som inte överensstämde med deras svar. En övervägande majoritet noterade det brutna uttalet, även om det inte avgjorde deras svar. Få informanter noterade de grammatiska avvikelserna hos talarna med obrutet uttal och/eller hade overseende med detta i förhållande till språkets övriga kvaliteter. En förklaring till detta är deras undermedvetna benägenhet att fylla i de morfologiska avvikelserna, som Gårding (1998) redogör för. Det är tydligt att benägenheten att genomföra denna inter- och extrapolering

handlar om informanternas inställning till obruten respektive bruten svenska och i förlängningen inställningen till andra människor. Deras inställning tycks påverka både förståelse och personlig uppfattning om individen. Tendenser till samband mellan språkkunskaper, och språkbedömningar gick att ana utifrån resultatet, men går tyvärr utanför denna studie.

9. Avslutande kommentar

Den här studien berör ett tomrum inom den språkvetenskapliga forskningen, jag skulle därför gärna se att min forskningsfråga undersöktes vidare och i större skala. Metodvalet med Facebook som plattform för datainsamling, är ett ypperligt sätt att bedriva språkstudier på. Den här undersökningen är visserligen liten, men är ändå en pilotstudie som bygger på ett upprepningsbart tillvägagångssätt. Med få justeringar kring metodvalet, exempelvis låsning av ip-adress (se 7. Diskussion), kan samma metod med fördel användas för en större studie. För att säkerställa informanternas representativitet i förhållande till en större grupp människor, skulle enkäten kunna utvecklas med frågor om kön, sysselsättning och så vidare. Min förhoppning är att ämnet skall undersökas vidare och att det skall väckas en mer nyanserad språkdiskussion i samhället.

Litteraturförteckning

Abelin, Åsa & Boyd, Sally, 2000. *Voice quality, foreign accent and attitudes to speakers. Proceedings of Fonetics 2000*. Högskolan i Skövde

Boyd, Sally, 2004. Utländska lärare i Sverige –attityder till brytning. I: Hyltenstam, Kenneth (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund. Studentlitteratur, s. 419-436

Bredänge m.fl. , Gunlög, Boyd, Sally & Dorriots, Beatriz, 1998. *Kriterier för bedömning av utländsk lärare, som utövar sitt yrke i det svenska skolväsendet*. Göteborgs Universitet

Dahl, Östen, 2000. *Språkets enhet och mångfald*. Lund. Studentlitteratur.

Grattis! Göteborgarna snackar sexigaste dialekten. Skriven av Anders Göransson. <http://www.metro.se/nyheter/grattis-goteborgare-snackar-sexigast/EVHked!12Cp7cy9qmHw/>. Hämtad 2011-12-07

Haglund, Charlotte, 2004. Flerspråkighet och identitet. I: Hyltenstam, Kenneth (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund. Studentlitteratur, s. 359-387.

<Gårding, Eva & Kjellin, Olle, 1998. *Vårt tal*. Uppsala. Hallgren & Fallgren

Josefsson, Gunlög, 2009. *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare*. Lund. Studentlitteratur.

Melin, Lars, 2004. *Språkpsykologi –hur vi talar, lyssnar, läser, skriver och minns*. Stockholm. Liber

Professionell på Facebook. Skriven av Paula Asarnej.

http://www.svd.se/naringsliv/professionell-pa-facebook_6220511.svd.

Hämtad 2012-01-01.

Rosengren, Erik & Arvidsson, Peter, 2002. *Sociologisk metodik*.
Malmö. Liber.

Slutlig ljudfil, <http://www.youtube.com/watch?v=Hp6yAFjC2Is>.
hämtad 2011-11-24:

Stúkat, Staffan, 2005. *Att skriva examensarbete inom
utbildningsvetenskap*. Lund. Studentlitteratur.

Trudgill, Peter, 1985. *Språk och social miljö*. Stockholm. Norstedts
Tryckeri.

Utdrag från evenemangssidan på Facebook

The screenshot shows a Facebook event page for a survey. The event title is "Vad anser allmänheten är god svenska?". The event is scheduled for November 22-26, 2015, and is held on a computer. The event is organized by a user whose name is redacted. The event description includes a link to a Google Forms survey and a request for participants to spread the word. The left sidebar shows 60 people attending, 4 possibly attending, 877 who haven't responded, and 74 who won't attend. A comment from the organizer thanks participants and asks them to continue spreading the word.

facebook

Vad anser allmänheten är god svenska?

Du kommer · Dela · Offentligt evenemang Redigera evenemang

Tid den 22 november kl. 11:00 - den 26 november kl. 18:00

Plats Din dator

Skapat av [Redacted]

Mer info OBS: Tar max 2 minuter.

Detta är en undersökning till en c-uppsats, inom svenska vid Göteborgs Universitet, kring allmänhetens uppfattning om vad som är god svenska.

Enkäten kräver att du kan lyssna på ljud i din dator och att du förstår svenska. Enkäten består av fyra klickfrågor och en-två kortare skrivfrågor. Enkäten tar max två minuter.

Det är av vikt för studien att du fyller i alla frågor och avger dina allra första och spontana intryck vid svar. Du är anonym genom hela processen. Tack för din medverkan!

https://docs.google.com/spreadsheet/viewform?hl=en_US&formkey=DRETDJEUUZfWJIS1V0N0UU0d2x2Ync6MQ#gid=0

Sprid gärna denna vidare!

Dela: Inlägg Länk Foto Filmklipp

60 kommer att delta Visa alla

4 kommer kanske Visa

877 har inte svarat Visa

74 kommer inte Visa

109 svar! Tack snälla för allas omtanke o engagemang!
Jag har börjat tjuvrika på materialet för att kunna bearbeta resultatet, men låter enkäten vara öppen till på söndag -så ni får gärna fortsätta sprida den!..)

Flera av er har undrat över resultatet och därför kommer jag att presentera det lite kort här när enkäten är stängd.

Enkäten

Vad är god svenska?

Detta är en undersökning till en o-uppsats, inom svenska vid Göteborgs Universitet, kring allmänhetens uppfattning om vad som är god svenska. Enkäten kräver att du kan lyssna på ljud i din dator och att du förstår svenska. Enkäten består av fyra klickfrågor och en två kortare skrivfrågor. Enkäten tar max två minuter.

Jag ber dig därför att lyssna på ljudklippet i den bifogade länken. Efter varje röst vill jag att du kryssar i om talaren talar god eller ej god svenska. Efter att du lyssnat på talarna vill jag att du förklarar hur du har tänkt kring dina svar. Det är av vikt för studien att du fyller i alla frågorna och avger dina allra första och spontana intryck vid svar. Du är anonym genom hela processen. Tack för din medverkan!

Klicka på länken nedan för att lyssna på talarna (Tips: behåll enkätfönstret framför dig så du kan kryssa i medan du lyssnar).

<http://www.youtube.com/watch?v=Hp8yAFIC2Is>
* Required

Talare 1: *

God svenska
 Ej god svenska
 Ingen uppfattning

Talare 2: *

God svenska
 Ej god svenska
 Ingen uppfattning

Talare 3: *

God svenska
 Ej god svenska
 Ingen uppfattning

Talare 4: *

God svenska
 Ej god svenska
 Ingen uppfattning

Varför talar den ena bättre eller sämre svenska än den andra? *

Om du har svarat "Ingen uppfattning", vad beror det på?

Powered by [Google Docs](#)
[Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Additional Terms](#)

<http://docs.google.com/>

Information kring talare och ljudsekvenser

Talare 1 är en kommunalpolitiker för Sverigedemokraterna (SD) som intervjuas för ett nyhetsinslag i tv. Inslaget görs med anledning av partiets inval i kommunfullmäktige i Södertälje, som har en stor andel invånare med utländsk bakgrund, samt att flertalet namn på SDs valsedlar i Södertälje är av utländsk härkomst. Talaren är, som det ser ut, av nordisk härkomst och då mest troligt svensk, vilket inte avslöjas för informanterna då de inte får se den tillhörande bildsekvensen. Den utvalda sekvensen där Talare 1 ingår återfinnes efter 01:29 minuter och pågår till 01:42 minuter, klippet är således tretton sekunder långt. Under denna tid säger talaren endast en mening, det är en relativt hög stilgrad med obruten svenska, men innefattar mycket få ord, onaturliga avbrott i meningen och återkommande längre utfyllnader såsom ”eh” och ”öh”. Talare 1 är således exempel på grammatiska avvikelser som innefattar ett (i klippet) fattigt ordförråd, men har ett obrutet rikssvenskt uttal.

Talare 2 är en integrationssamordnare i Kronoberg som intervjuas av en tv-journalist med anledning av att det har begåtts våldshandlingar i Kronobergsparken mellan rivaliserande utländska grupper. Talaren är, som det ser ut, av utländsk härkomst, vilket inte avslöjas för informanterna då de inte får se den tillhörande bildsekvensen. Talaren besvarar frågan som är integrationsrelaterad och denna sekvens återfinns efter 01:11 och pågår till 01:20, klippet är således om tio sekunder. Under denna tid berättar talaren om att han inte har haft kännedom om att denna konflikt var pågående, han ger uttryck för att invånarna i Kronoberg är nöjda och att människor är positivt inställda till Kronoberg. Han har en korrekt grammatik med korrekt meningsbyggnad och passande ordval, men en bruten svenska genom bland annat felaktig betoning.

Talare 3 är en publikröst i ett debattprogram i tv där man diskuterar resultatet av en SIFO-undersökning som visar på svenska befolkningens inställning till upprättandet

av minareter, bönetorn för muslimer. Talaren är, som det ser ut, av utländsk härkomst, vilket inte avslöjas för informanterna då de inte får se den tillhörande bildsekvensen. Talaren besvarar debattledarens fråga i fall han förstår att människor röstar emot minareter i Sverige och sekvensen återfinns efter 07:20 - 07:30 minuter och är således tio sekunder lång. Talaren säger att han förstår detta och hänvisar till andra länders förbud kring dessa vilket han inte anser är lösningen på främlingsfientligheten. Han talar obruten rikssvenska, men böjer bl.a. ordet ”minaret” på ett avvikande sätt som i ljudklippet gör att det är svårt att förstå det fullständiga sammanhanget.

Talare 4 är en radiojournalist som återger en ung mans, som är politiker inom Moderaterna, inställning till integrationspolitiken i Sverige. Det är Talare 4 som leder reportaget och delger moderaternas senaste motioner inom ämnet och sköter övergångarna till politikerns inlägg om integrationspolitik och arbetsmarknad. Talaren är, som det set ut, av utländsk härkomst, vilket jag har funnit då jag sökte upp denna person på internet. Sekvensen som har valts ut återfinns efter 01:55 och pågår till 02:07 och är det enda klippet som inte är hämtat från YouTube och därmed inte har en tillhörande bildsekvens. Klippet är istället ifrån Sveriges Radios hemsida. Sekvensen är sammanlagt tolv sekunder lång. Han har ett brutet uttal genom exempelvis felaktig betoning, men hans grammatik är korrekt och ordförrådet är brett.

Enkel transkribering

Talare 1:

Eh, det gäller ju då, eh, naturligtvis, den höga, den höga eh, procentdelen, eh, utomeuropeiska invandrare.

Talare 2:

Nej, under de sista åren, två-tre åren, nej, jag hörde ingenting. Kanske är alla nöjda. Det finns en massa positiva saker här i Kronoberg.

Talare 3:

Jag har, alltså, förbjud hjälper ju inte. Jag menar, det är ju en symbolhandling ifrån schweizarnas sida, för en minaritet fyller ju egentligen ingen praktisk funktion, mer symboliskt.

Talare 4:

Partistyrelsen ställer sig bakom ett tiotal. Bland annat att slopa kraven på sterilisering vid könsbyte, gårdsförsäljning av alkohol och förstärka äganderätten.